

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Волинська губернія, територія якої напередодні Української революції була прифронтовою, мала свої особливості розвитку. Насамперед це стосується військово-політичних аспектів. У 1918 р., коли загострилася боротьба за збереження української державності, Волинський край став місцем перебування державних інституцій Української Народної Республіки, місцем боротьби з військом та ідеологією більшовицької Росії, місцем формування українських військових формувань. Цим аспектам, у першу чергу, присвячена ця стаття.

Ключові слова: Українська революція, Волинська губернія, Українська Центральна Рада, більшовицька агресія, Брестські переговори.

Постановка проблеми та її актуальність. 1918 рік став роком нових випробувань для Української Центральної Ради, української демократії. Загострення взаємин з більшовицькою Росією наприкінці 1917 – на початку 1918 рр., перенасичення західних повітів української території здеморалізованими військовими російської армії, зброєю та набоями до неї, вкрай негативно впливали на проби українського політикуму будувати національну державність.

У цих умовах українська дипломатія гарячково шукає підтримки в обох європейських мілітарних блоках. Під загрозою більшовицької окупації території держави УЦР укладає міждержавний договір з Німеччиною та Австро-Угорщиною, чим бере на себе подекуди кабальні економічні зобов'язання.

У дуже складному становищі перебуває в цю пору Волинська губернія. Адже тут уже три роки тривають бойові дії різної інтенсивності – знищена інфраструктура краю:

Дем'янюк Олександр Йосипович, доктор історичних наук, професор, проєктор з науково-педагогічної роботи та моніторингу якості освіти Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк.

поглиблюється соціальна напруга, зростає політичне протистояння різних сил у боротьбі за владу. Нерідко ця боротьба підкріплюється військовою силою. Створення воєнізованих загонів, використання регулярних військових формувань і колишніх військових (демобілізованих і дезертирів) визначають особливості військово-політичного розвитку Волинської губернії взимку-навесні 1918 р.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У період новітньої незалежності України низка авторів із різною глибиною наукового дискурсу зверталися до проблем військово-політичного розвитку Волинського краю в добу Української революції, зокрема в період Української Народної Республіки. Можемо згадати праці В. Верстюка, І. Кичія, В. Голубка, Р. Зінкевича, В. Солдатенка, В. Савченка [1] та інших дослідників, які, вивчаючи перебіг тогочасних подій, побіжно зверталися до ситуації на волинському терені.

Мета та завдання дослідження. З огляду на стан наукової розробки означеної проблеми, проаналізуємо військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії в період Української Народної Республіки, визначимо основні територіальні особливості цих процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед зазначимо, що в січні 1918 р. в українських губерніях спостерігалось наростання анархії. Уряд УНР констатував відсутність інформації у місцевих керівників про реальний стан речей на підвладній їм території, неможливість останніх результативно впливати на покращення суспільно-політичної ситуації на місцях. Посилення більшовицької агітації негативно впливало на зв'язок між губернськими, повітовими і сільськими адміністраціями.

Користуючись відсутністю в Україні власних боездатних збройних сил, більшовицька Росія заходилася нищити українську державність. За вкрай складних військово-політичних обставин УЦР у ніч на 27 січня 1918 р. вимушено залишає Київ і під охороною Січових Стрільців переїжджає до Житомира, волинського губернського центру. Це рішення вищого органу влади країни згодом дало привід П. Христюку

зауважити, що «правительство України власне не мало куди відступати. Переїхавши до Житомира, воно опинилось в мішку. Коростень, Рівне, Бердичів були зайняті цими «фронтowymi» большевицькими частинами; по шосе ж до Коростишева наближались большевики вже з Київа» [2, с. 136].

Надвечір 28 січня Запорізька бригада, сформована на передодні поблизу с. Гнатівна, прибула до Житомира. На цей момент тут уже перебували українські підрозділи Південно-Західного фронту під командуванням колишнього штабс-капітана російської армії Д. Кудрі [3, с. 445], 1-ша бригада 1-ї Української дивізії на чолі з полковником Н. Никонівим, Житомирська юнкерська школа, частина Одеської гайдамацької дивізії на чолі з курінними командирами М. Янчевським, Ю. Осмолівським, В. Продьмою, броньований дивізіон поручника Болдирева [4].

Й до сьогодні дослідники не можуть прийти до спільної думки щодо загальної кількості розташованих на території Волинської губернії відданих Українській Центральній Раді військ. Так, за підрахунками Я. Тинченка, «на Волині та Поліссі командування Запорізької бригади мало розраховувати на сили, що дорівнювали 2750–3000 багнетів, 100 шабель» [4]. С. Литвин, оцінюючи військовий потенціал УНР на Правобережжі, вказує, що «на великій території від Сарн до Кам'янця-Подільського збройну боротьбу проти більшовиків продовжувало не менше 80 тис. українізованих і гайдамацьких вояків та 20 тис. вільних козаків» [5, с. 188].

Цікаву, якщо не дивну, позицію обрала Житомирська міська дума. Більшістю голосів було прийняте рішення про розміщення членів УЦР та українського уряду у вагонах на залізничній станції, задля безпеки містян у разі наступу на місто більшовиків. Саме на залізничній станції губернського міста український уряд розпочав свою роботу. 30 січня 1918 р. Головою Ради Народних Міністрів В. Голубовичем тут була підписана «Відозва Ради Народних Міністрів до народу України».

Цього ж дня в Житомирі почало працювати Військове міністерство УНР, яке за відсутності М. Порша очолив

О. Жуковський. Начальником Генерального штабу призначено генерал-майора О. Осецького, до обов'язків якого першочергово включалася робота з організації оперативного, мобілізаційного, демобілізаційного та інспекторського відділів [6, арк. 2].

Новопризначений військовий міністр О. Жуковський краще за свого попередника розумів важливість боездатності української армії. 9 лютого він підписав розпорядження про розпуск військових рад, а 12 лютого видав наказ про дотримання статутної дисципліни, відновлення військового етикету та чиношанування між командирами і підлеглими [7, с. 8].

Спрощена оцінка більшовицького перевороту в Росії та зволікання з вирішенням соціальних питань (зокрема земельного) змусили керівництво УНР шукати допомоги в європейських державах [8, с. 63]. Перебуваючи в Житомирі, уряд УНР поінформував населення країни про досягнення уряду на зовнішньополітичній арені, зокрема про підписання мирного договору з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною у Бресті. Там, виступивши самостійною делегацією, українські дипломати репрезентували державу як незалежну національну одиницю.

Відтак, 31 січня 1918 р. на засіданні Ради Народних Міністрів було заслухано інформацію про становище у державі, яке значно ускладнилося через захоплення більшовиками Києва. Зокрема повідомлено, що «з боку Коростеня Житомир забезпечено, з боку шосе теж, в Коростишеві стрільці» [9, арк.. 6]. Наступ більшовиків зі сторони Києва, окупація ними чотирьох повітів Волинської губернії та військова небезпека з боку чехословацьких військових підрозділів, які перебували в Житомирі, змусили уряд Української держави негайно розглянути план та напрямок подальшої евакуації державних органів влади.

Наступ з Рівного більшовицьких військ під командуванням В. Кіквідзе й вороже ставлення Житомирської ради робітничих, солдатських та селянських депутатів до перебування в місті вищих органів влади УНР змусили уряд

та Українську Центральну Раду вирушити у напрямку Коростеня. Виконуючи рішення українського уряду напередодні в Коростень прибув стрілецький авангард «із завданням забезпечити шлях на Сарни та зірвати в 30 верстах від цієї станції залізничні шляхи на Овруч, Київ і Новоград-Волинський, бо з тих напрямів могли появитися більшовицькі відділи» [10, с. 74–75]. Українську владу в місті встановили Гайдамацький курінь С. Петлюри і курінь Січових Стрільців Є. Коновальця.

Водночас тут було завершено формування нової військової формації – Запорізького куреня. Бойове хрещення він пройшов під Сарнами, роззброївши там більшовицькі частини 2-ї Фінляндської стрілецької дивізії [11, с. 10]. Цього ж дня ввечері Мала Рада та уряд змушені були виїхати у напрямку Сарн. У місті безпеку українським державним інституціям мали забезпечити вояки 2-ї бригади 1-ї Української дивізії загальною чисельністю 600–700 багнетів на чолі з комісаром УЦР на Південно-Західному фронті А. Певним [4]. Гайдамацький курінь залишився для оборони Коростеня, Овруча та Новограда-Волинського, а Січові Стрільці разом з УЦР 6 лютого перемістилися до Сарн [12].

Ешелони з українськими політиками і державними діячами, які прибули з Житомира до Сарн, рухалися на захід назустріч німецьким військам. Принаймні про це згадують у своїх працях В. Кучабський та Я. Христич. Зокрема, останній зазначає, що «потяг в якому були члени Малої ЦРади, члени Уряду УНРеспубліки та губерніальні і повітові комісари, члени соціалістичних партій, деякі військові хворі, інваліди та багато політичних діячів посувалися на захід у напрямі Ковеля, під охороною частин Армії УНР» [13, с. 159]. До Овруча також пішов полк імені П. Дорошенка [14], а 1-й Запорізький курінь був висунутий до Новограда-Волинського [4].

Упродовж тижня на території Східної Волині тривало військове протистояння українського війська з більшовицьким. Так, 5 лютого більшовицьким військовим загонам вдалося захопити Житомир і встановити там радянську владу.

Після перегрупування військових сил УНР і зосередження їх в районах Овруч – Коростень, Житомир – Кодня [15, арк. 20] їм вдалося повернути під свій контроль губернське місто. Це зробив курінь П. Болбочана 11 лютого [16].

Наступного дня сюди переїхав міністр внутрішніх справ П. Христюк, а 13 лютого – решта членів уряду. А вже 14 лютого уряд увів посаду головного комісара при головнокомандувачу німецьких військ в Україні. Новопризначений старшина Комірний отримав широкі повноваження по встановленню цивільної влади на звільнених територіях.

18 лютого 1918 р., виконуючи союзницькі зобов'язання, німці ввійшли на територію Західної Волині. Військові підрозділи під командуванням генерала А. Лізінгена розпочали просування залізницями Луцьк – Бердичів, Сарни – Коростень та шляхом Луцьк – Житомир [17, с. 261]. Загальна чисельність німецької та австро-угорською армій, за розрахунками різних дослідників, коливалася від 230 тис. [18, с. 71] до 450 тис. бійців та офіцерів [19, с. 243]. Напрямки руху союзницьких колон у межах Волинської губернії: Луцьк – Рівне – Козятин – Бердичів і Ковель – Сарни – Коростень. З трьох українських ударних груп, сформованих для наступу на Київ, дві розташовувалися на території Волині – Січові Стрільці та Гайдамацький Кіш під Коростенем.

Відтак, 19 лютого 1918 р. союзницькі війська зайняли Луцьк, кінні підрозділи німецької армії увійшли до Старого Чорторійська, 20 лютого було захоплене Рівне [20, с. 114]. Через два дні передові німецькі загони підійшли до м. Новограда-Волинського. Через тиждень уся територія Волинської губернії була звільнена від більшовицьких військ. Лише поодинокі сутички відбувалися зі збільшовиченими військами в Луцькому, Дубенському, Сарненському, Рівненському повітах.

На сході Волинської губернії українське військо воювало з більшовиками, аби перебрати під свій контроль територію на захід від Києва. 21 лютого 1918 р. Запорізька бригада під командою генерала Прісовського розпочала наступ на Житомир. На наступний день сюди прибули представники

німецького командування і представник армії УНР при німецькому штабі генерал Бронський. Чехословацька дивізія чисельністю 10 000 багнетів, яка перебувала в Житомирі, зберігала нейтралітет та вичікувальну позицію.

Українські військові підрозділи, очолювані С. Петлюрою, вели наступ у напрямку Рівне – Сарни, а Січові Стрільці Є. Коновальця робили спроби оволодіти Коростенем. Гайдамацький Кіш спільно із корпусом Січових Стрільців взяли м. Олевськ, що дозволяло контролювати значну частину Північно-Східної Волині.

Саме з території Волинської губернії 1 березня 1918 р. передові загони армії УНР – частини Гайдамацького Коша (командир С. Петлюра), Запорізької бригади (командир генерал К. Прісовський) та Січові Стрільці (командир полковник Є. Коновалець) вступили до Києва. Одночасно з боку Козятина до Києва прибув перший ешелон з німецькими військами. Після повернення української влади до Києва було розпочато процес поділу захопленої німцями території на дві зони окупації. Південно-західна частина Волинської губернії опинилася у відданні Австро-Угорщини, а північно-східна – під контролем Німеччини.

Для більшості населення Волинської губернії поява німецьких військ стала несподіванкою. Так, О. Удовиченко вказує на донесення рівненського коменданта про те, що «через Рівне в напрямку Житомир – Бердичів уже перейшло не менше одного корпусу німецької піхоти. Військо увесь час прибуває і відходить на схід. На запитання українського коменданта Рівного про завдання і наміри німецьких військ німецьке командування відповідало, що вони мають «мирні наміри» [21, с. 30].

Рухаючись Південною Волинню, німецькі підрозділи 26 лютого зайняли м. Кременець та повіт. На прикладі цього міста можна змоделювати дії німців на окупованих теренах. У наказі німецького коменданта Кременця читаємо, що за будь-який непослух з боку місцевого населення його буде покарано негайно і жорстоко [22, с. 237]. Звісно, що таке ставлення окупаційної влади до місцевого люду не викликало захоплення в тамтешньої влади й пересічних

громадян. У колишніх прифронтових землях Волинської губернії було встановлено жорстку дисципліну, проведено інвентаризацію майна в установах і панських маєтках. У кожному повітовому місті розмістився невеликий німецький відділ [10, с. 80].

У розпорядженні німецького командування опинилися значні запаси тилових частин російської армії, розташовані на території Волині та Поділля. Величезні військові склади Південно-Західного й Румунського фронтів з колосальними запасами харчів, амуніції, військового приладдя перейшли до рук німецьких та австро-угорських генералів і почали негайно вивозитися за межі УНР [21, с. 40].

5 березня, ще перебуваючи на Волині, Мала Рада ухвалила закон про покарання всіх учасників війни і повстання проти Української держави. Цим документом передбачалися відмова у праві на громадянство УНР та висилка за межі держави для осіб, які виступали проти УНР після проголошення IV Універсалу [23, арк. 11-зв]. Цього ж дня міністерствами військових справ, юстиції і внутрішніх справ було затверджено «Інструкцію військовим революційним судам», за якою право на створення таких судів для розгляду справ про вбивства, підпали, пограбування, розбійні напади, злочини, скоєні цивільними і військовими особами, надавалося губернським комендантам [24].

Намагаючись контролювати ситуацію в державі, Рада Народних Міністрів УНР розсилала повітовим комісарам вказівки економічного та організаційного характеру. Так, 6 квітня 1918 р. міністр земельного управління М. Ковалевський надіслав Волинському губернському та повітовим земельним комітетам вказівки щодо біженців з прифронтових повітів: «Приймаючи до уваги, що біженці повітів Волині та інших губерній, які були зайняті австро-німецькими військами не можуть зараз повернутися на свої місця, Міністерство земельних справ предписує вжити всіх заходів до того, щоб біженці могли тимчасово залишатися в теперішніх умовах і аби їм, з огляду на їх скрутне становище, було дано землі на посів біжучої весни, а також насіння і взагалі дати їм можливу допомогу» [25, арк. 122].

В січні-квітні 1918 р. було проведено опис майна та поставлено на облік більше 20 нетрудових господарства в Шумській, Борецькій, Вишегородській, Зарудненській, Ямпільській, Білокриницькій, Дедеркальській волостях Кременецького повіту [26].

Ще однією проблемою для волинської місцевої влади стало повернення німців-колоністів, які залишили свої маєтки під час Першої світової війни. Щоб хоч якимось чином стабілізувати ситуацію, яку створювало їхнє повернення, міністерство земельного управління направило на Волинь циркуляр, в якому зазначало: «Крім того, тепер, повертаючись німці-колоністи на свої місця, звідки їх російський уряд вислав і тим самим біженці, які сиділи на своїх землях поставлені в неможливе становище. Необхідно забезпечити і цих біженців необхідною кількістю землі» [27, арк. 122].

Поступово на місцях почало наростати незадоволення німецькою військовою адміністрацією. В обіжнику від 8 квітня він заявляв, що до нього «доходять відомості, що між німецькою військовою та місцевою цивільною владою виникають непорозуміння, а також видаються в деяких місцях німецькою владою розпорядження, знемагаючи до переростання вільного поступу в міських та інших поселеннях» [28, арк. 51].

На тлі зростаючих протиріч з німецькою владою українські урядовці продовжували робити вигляд, що німці не порушують своїх союзницьких зобов'язань. Так, міністерство внутрішніх справ рекомендувало міським, повітовим і волосним управам надати усім інституціям самоврядування національно-демократичного вигляду. Для цього, як зазначалося в розпорядженні від 13 березня 1918 р., «вивіски на всіх народних управах, лікарнях, школах, майстернях, школах, підвозних пунктах, назвища вулиць по містах і ін. повинні бути негайно написані мовою державною українською, на народних установах в дні національних свят повинні вивішуватися національні українські прапори. Російський державний герб, як на установах, так і на печатях повинен бути знищений і замість нього в належних випадках повинен бути український державний герб» [29, арк. 21].

Окрім того, пропонувалося мовою діловодства у всіх державних і громадських установах визначити українську. Волинський губернський староста Д. Андро направив повітовим старостам обіжник, де наголошував, що «позаяк українська мова є державною, пропоную все діловодство, справоздання і листування вести по можливості українською мовою» [28, арк. 81].

Ще більш нелогічними були рішення військового міністерства. Так, військовий міністр О. Жуковський започаткував зміну командирів і воєначальників, затіяв передислокацію українського війська, розформував іррегулярні військові формування (наприклад – Вільне козацтво), погодився на розформування українських дивізій, утворених з колишніх військовополонених.

Останній захід мав прямий стосунок до західних повітів Волинської губернії. Така доля спіткала 1-шу Українську Синьожупанну дивізію, сформовану з українських військовополонених німецьких таборів Раштадт, Венцлер і Зальцведель. Дивізія остаточно сформувалася в м. Ковель у складі чотирьох піхотних і одного гарматного полків (загальною чисельністю 6 тис. козаків та 300 старшин) і була розброєна німецькими солдатами проти ночі 27 квітня. Аналогічна доля спіткала 2-гу Українську Синьожупанну дивізію, сформовану в с. Голоби Ковельського повіту Волинської губернії. Напередодні відсторонення УЦР від влади вона була розпущена.

Не зважаючи на посилення тертя між українською цивільною та німецькою військовою владами місцеві чиновники до останнього дня існування УНР переконували населення, що відносини УЦР та німецького уряду ділові й дружні. Так, 27 квітня 1918 р. Луцький повітовий комендант Синицький звертався до громадян міста: «На підставі дійшовших до мене відомостей, що по місту Луцьку ходить уперто чутки ніби то німецькі власті на цих днях мають намір заарештувати представників Української Народної Республіки і в першу чергу військових.

Повіщаю, що така чутка нічим не підкреслена позаяк того, що Український і Німецький уряди працюють в повній

згоді і цю чутку розповсюджують ті люди, котрі вороже ставляться до Української Народної Республіки; отож зауважую, що всі ті, котрі будуть розповсюджувати такі чутки, будуть негайно заарештовуватися і притягатися до Воєнно-Революційного суду, як державні зрадники» [30, арк. 9].

Розбіжності наростали дуже швидко. Після того, як УЦР відмовилася підтримати заяву німецького командування з вимогою про запровадження на території України військово-польових судів, відновлення приватної власності на землю, відміни заборон на самовільний вивіз з України продовольчих товарів і сировини, заборони на формування національного війська, німецький імператор Вільгельм II погодив рішення генерал-фельдмаршал Г. фон Ейхгорна на зміну влади в Україні.

Таким чином, можемо констатувати, що у 1918 р. Волинський край був широко залучений до військово-політичних подій, які відбувалися в УНР. Тут відбувалася українсько-більшовицька військова боротьба, впродовж місяця тут працювали державні інституції, приймалися важливі законодавчі акти, які репрезентували Українську державу як незалежну і самостійну. У той же час відсутність чіткої державницької стратегії та боекздатного національного війська, політична строкатість, безвладдя (багатовладдя) на місцях не сприяли поступальному розвитку української державності.

Щодо Волинської губернії, то тут у досліджуваній період відбувалося протистояння різних політичних сил, гостро відчувалося зволікання у вирішенні питання з біженцями-переселенцями, було присутнє жорстке адміністрування німецької військової влади, яка намагалася перейняти на себе управлінські функції українських місцевих органів, зростало невдоволення селян українською і німецькою владами.

1. *Верстюк В. Ф.* Українська Центральна Рада : навч. посіб. / В. Ф. Верстюк. – К. : Заповіт, 1997. – 344 с., *Кичий І. В.* Борьба за власть Советов на Правобережной Украине / И.В. Кичий. – Львов: Вища школа, 1986. – 152 с., *Голубко В.* Армія Української Народної

Республіки. 1917–1918. Утворення та боротьба за державу / *В. Голубко*. – Львів : Кальварія, 1997. – 288 с., *Зінкевич Р.Д.* Політична конфронтація та збройна боротьба в арміях Південно-Західного та Румунського фронтів після приходу більшовиків до влади (кінець 1917 – початок 1919 рр.) / *Р.Д. Зінкевич* // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 634. Держава та армія. – С. 36–42, *Солдатенко В. Ф.* Українська революція. Історичний нарис: моногр. / *В. Ф. Солдатенко*. – К.: Либідь, 1999. – 976 с., *Савченко В. А.* Дванадцять війн за Україну / *В. А. Савченко*. – Х.: Фолио, 2005. – 415 с.

2. *Христюк П.* Замітки і матеріяли до історії Української революції 1917–1920 рр.: в 4 т. / *П. Христюк*. – Відень, 1921. – 204 с.

3. *Рубльов О. С.* Кудря Данило Євменович / *О. С. Рубльов* // Енциклопедія історії України: У 10 т. / редкол. *В.А. Смолій та ін.* – К.: Наукова думка, 2003–2013. – Т. 5. – 2008. – С. 445.

4. *Тинченко Я.* Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918) [Електронний ресурс] / *Я. Тинченко*. – Режим доступу: <http://vijsko.milua.org/Tinchenko-1UBV.htm>.

5. *Литвин С.* Симон Петлюра. 1917–1926 / *С. Литвин*. – К.: Аквілон-Прес, 2000. – 436 с.

6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ (ЦДАВО України), ф. 1076, оп. 1, спр. 12.

7. *Кривизюк Л.П.* Вишкіл та виховна робота в українських військах періоду визвольних змагань 1917–1920 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 20.02.22 «Військова історія» / *Л.П. Кривизюк*. – Львів, 2001. – 20 с.

8. *Дем'янюк О. Й.* «Волинський» період у діяльності державних інституцій Української Народної Республіки / *О. Й. Дем'янюк* // Історичні студії Волинського національного університету ім. Л. Українки. – 2009. – Вип. 1. – С. 62–68.

9. ЦДАВО України, ф. 1064, оп. 1, спр. 9.

10. Історія січових стрільців. Воєнно-історичний нарис. – К.: Україна, 1992. – 347 с.

11. *Дещинський Л. Є.* Державотворча робота Української Народної Республіки по створенню Збройних Сил: історія і сучасність / *Л. Є. Дещинський* // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2000. – № 408. Держава та армія. – С. 2–11.

12. *Литвин С.* Звільнення України від російсько-більшовицьких військ навесні 1918 року (до 90-річчя події) [Електронний ресурс] / С. Литвин // Воєнна історія. – 2008. – № 3 – Режим доступу до журн.: <http://www.warhistory.ukrlife.org>.

13. *Христич Яким.* Українська революція в Чорноморській військовій флотії (Спогад учасника) / Яким Христич // Військово-історичний альманах. – 2003. – Ч. 2. – С. 136–160.

14. *Петрів В.* Спогади з часів української революції (1917-1921) [Електронний ресурс] / В. Петрів. – Львів: Видавничий кооператив «Червона калина», 1927. – Режим доступу до книги: http://www.geocities.com/unrarmy/petriv_index.htm.

15. ЦДАВО України, ф. 3690, оп. 1, спр. 17.

16. *Литвин С.* Військо Центральної Ради: злочинна недбалість чи поріг можливого? [Електронний ресурс] / С. Литвин // Воєнна історія. – 2007. – № 1–3. – Режим доступу до журн.: <http://www.warhistory.ukrlife.org>.

17. *Яневський Д. Б.* Проект «Україна», або Таємниця Михайла Грушевського / Д. Б. Яневський. – Х. : Фолио, 2010. – 315 с.

18. *Савченко В. А.* Дванадцять війн за Україну / В. А. Савченко. – Х. : Фолио, 2005. – 415 с.

19. *Верстюк В. Ф.* Українська Центральна Рада: Навч. посіб. / В. Ф. Верстюк. – К. : Заповіт, 1997. – 344 с.

20. *Оксенюк Р. Н.* Нариси історії Волині. Соціально-економічний, революційний та національно-визвольний рух трудящих (1861–1939) / Р. Н. Оксенюк. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1970. – 276 с.

21. *Удовиченко О. І.* Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921 / О. І. Удовиченко. – К. : Вид-во «Україна», 1995. – 206 с.

22. *Яцечко Т.* До історії Кременеччини періоду Першої світової війни / Т. Яцечко, С. Яцечко // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сереховичі та Старовижівщина в історії України, Волині та Полісся: Наук. зб.: Вип. 21: М-ли ХХІ Волинської обл. наук.-практ. істор.-краєзн. – Луцьк: МП «Пульс», 2006. – С. 236–238.

23. ЦДАВО України, ф. 1064, оп. 1, спр. 10.

24. Вісник Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки. – 1918. – 15 березня.

25. Держаний архів Тернопільської області (далі – Держархів Тернопільської обл.), ф. 241, оп. 1, спр.1.

26. Держархів Тернопільської обл., ф. 241, оп. 1, спр. 30–67.

27. Держархів Тернопільської обл., ф. 241, оп. 1, спр. 1.

28. Держаний архів Волинської області (далі – Держархів Волинської обл.), ф. 3, оп. 1, спр. 1541.

29. Держархів Волинської обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1736.

30. Держархів Волинської обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1725.

Надійшла до редколегії 27.08.2017 р.

Рецензент: *А.І. Харук*, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних наук, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

Demianiuk Alex

MILITARY AND POLITICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF THE VOLYN REGION'S GOVERNMENT IN THE ERA OF UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC

Volyn province, the territory of which before the Ukrainian revolution was front-line, had own peculiarities of its development. First of all, it concerns military-political aspects. In 1918, when the struggle for the preservation of Ukrainian statehood intensified, the Volyn region became a place of stay for the state institutions of the Ukrainian People's Republic, a place of struggle with the army and the ideology of the Bolshevik Russia and a place of Ukrainian military formations creation. This article is devoted, first of all, to these aspects.

Keywords: Ukrainian Revolution, Volyn region, Ukrainian Central Council, Bolshevik aggression, Brest's parley.